

ומשנינן: איכא בינייהו, היכא דכתב את רשימת האורחים אכותל, ומקום הכתב מירדלי [גבוה], ואינו מגיע לשם למוחקה. למאן דאמר אסור משום "שמא ימחוק", כל כי האי גוונא לא חיישינן. ולמאן דאמר, אסור משום "שמא יקרא" בשטרי הדיוטות, אף בכהאי גוונא חיישינן.

ומקשינן: ולמאן דאמר דטעמא משום "שמא ימחוק", ניהוש נמי שמא יקרא בשטרי הדיוטות, ונאסור אף בכתב בגובה הכותל.

ותו מקשינן: וכי במקום גבוה, לשמא ימחוק לא חיישינן? והתנן: לא יקרא לאור הנר. משום דחיישינן שמא יטה.

ואמר עלה רבה: אפילו אם הנר גבוה שתי קומות, ואפילו אם הוא גבוה שתי מרדעות, ואפילו עשרה בתים זה על גב זה, והוא למטה והנר למעלה, שבכל כי האי גווני אינו מגיע לנר להטותו, אפילו הכי לא יקרא לאור הנר. ואף דליכא בזה לטעם הגזירה, גזרינן אף בהכי. כדי שלא לחלוק בתקנה.

ואם כן, אף בכתב שהוא במקום גבוה, נגזור שלא יקרא ממנו. ואף דלא שייך טעמא ד"שמא ימחוק", אין לחלק בהכי, משום לא פלוג.

ומשנינן: אלא לעולם אף מאן דאמר "שמא ימחוק", מודה דחיישינן נמי ל"שמא יקרא".

מפים [מטיל גורל] אדם עם בניו ועם בני ביתו על השלחן, לקבוע על פי הפיס מי יקבל כל מנה ומנה. ובלבד שיהיו המנות שוות, ולא יתכוין לעשות מנה גדולה לאחד כנגד מנה קטנה לאחר. ובגמרא מפרש טעמא.

ומטילין חלשין [גורלות] בין הכהנים על בשר הקדשים ביום טוב. אבל לא מטילין גורל על המנות. ובגמרא יבואר.

גמרא:

קמט-א שנינו במתניתין: אבל לא מן הכתב.

והוינן בה: מאי טעמא?

רב ביבי אמר: גזירה שמא יראה שלא הכין די הצורך, ויתחרט שזימן יותר מדאי אורחים. וימחוק מן הרשימה כמה שמות, בכדי שהשמש לא יזימנם.

אביי אמר: טעמא דלא יקרא מתוך הכתב, היינו משום גזירה, שאם נתיר לו בזה, חיישינן שמא יקרא אף בשטרי הדיוטות. וכגון שטרי מקח וממכר⁽¹⁾. שאסורים בשבת בקריאה. משום דכתיב "ממצוא חפצך ודבר דבר". ודרשינן, שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול [רא"ש].

והוינן בה: מאי בינייהו דהני תרי טעמא?

איגרות נמי אסורות בשבת בקריאה. אלא שכבר כתבו תוספות שם, דלא מסתבר לאסור בהן. דממה נפשך, אם אינו יודע מה כתוב בהן, שמא יש בהן צורך גדול או פיקוח נפש. ואם יודע מה כתוב בהן, הא אין צריך להם, ולמה נאסור אותן?

מסקינן "דיבור אסור, הרהור מותר". מיהו בשבלי הלקט [הובא בבית יוסף סימן שז] כתב, דבשטרי הדיוטות אף עינן אסור. לפי שאי אפשר שלא ישא ויתן בענייני האיגרות.

1. ולעיל [קטז ב] משמע מרש"י, דסתם

והוינן בה: היכי דמי? אילימא דכתיב מיכתב בדיו על הכותל והטבלא, מאי שנא הכא דאסור ומאי שנא הכא דמותר?

אלא לאו, דחייק הכתב בחקיקה. וקתני דקורא מכתב שחקוק על גבי הכותל. אבל לא מכתב שחקוק על גבי טבלא ופנקס. אלמא, אף טבלא ופנקס מיחלף בשטרי הדיוטות, וחיישנין דלמא אתי לקוראם.

ומסקינן: אלא לעולם איכא בינייהו היכא דכתב על אכותל, ומידלי [מגביה] מקום הכתב. למאן דאמר "שמא ימחוק", חיישנין אף במידלי. משום לא פלוג. ולמאן דאמר "שמא יקרא", לא חיישנין. כיון דאינו יכול להגיע לשם ולמחוק. ול"שמא יקרא" נמי ליכא למיחש, משום דגודא בשטרא לא מיחלף. ודקא קשיא לך, מהא דאמר רבה "אפילו גבוה הנר שתי קומות לא יקרא לאורו" משום לא פלוג — לא קשיא. משום דהא דרבה, פלוגתא דתנאי היא.

דתניא: מונה אדם את אורחיו ואת פרפרותיו מפיו, אבל לא מן הכתב.

רבי אחא מתיר לקרוא מכתב שעל גבי הכותל.

והוינן בה: היכי דמי? אילימא דכתיב על הכותל מתתא, במקום שיכול להגיע אליו ולמחוק, אמאי מתיר? והא אף רבי אחא אית ליה להך גזירה. דהא לא התיר אלא בכותל. ואם הוא נמוך, הרי אף בו יש ליחוש שמא ימחוק.

אלא לאו, דכתב ומידלי את הכתב בגובה הכותל. דבהכי ליכא למיחש לשמא ימחוק.

ואיכא בינייהו היכא דכתב אכותל, ואף היכא דמיתתי [נמוך] מקום הכתב, ויכול להגיע לשם ולמחוק. למאן דאמר, אסור לקרוא משום "שמא ימחוק", חיישנין. אבל למאן דאמר, משום "שמא יקרא" בשטרי הדיוטות, היכא דהכתב הוא על גבי הכותל לא חיישנין להכי. משום דגודא [כותל] בשטרא לא מיחלף.

ושוב מקשינן: ולמאן דאמר "שמא יקרא", ליחוש נמי לשמא ימחוק, ונאסור אף בכתב שעל גבי הכותל.

ומשנינן: אלא איכא בינייהו היכא דחייק [חקק] את הכתב בסכין, אטבלא ופנקס של עץ. למאן דאמר, אסור משום "שמא ימחוק", לא חיישנין בכתב כזה למחיקה. כיון שאינו נמחק בקלות. ותוך כדי כך יזכר מאיסור מחיקה, וימנע מכך. אבל למאן דאמר משום "שמא יקרא" בשטרי הדיוטות, אף בזה חיישנין להכי.

ושוב מקשינן: ולמאן דאמר "שמא ימחוק", ליחוש נמי ל"שמא יקרא", ולאסור אף בטבלא ופנקס משום כן.

וכי תימא, סבר הך מאן דאמר דליכא למיחש "שמא יקרא" בחקק שעל טבלא ופנקס, משום דטבלא ופנקס בשטרי הדיוטות לא מיחלף — הא ליכא למימר הכי.

דתניא: מונה אדם בשבת כמה אורחים יושיב מבפנים [במקום היותר מכובד], וכמה יושיב מבחוץ. וכן הוא מונה כמה מנות הוא עתיד להניח לפניהם. ואין הוא מונה כן אלא מכתב שעל גבי הכותל. אבל לא יקרא את מניינם מכתב שעל גבי טבלא ופנקס.

דמתיר בה רבי מאיר? הלא הוא משום דאדחכי וחכי [עד שילך להביא תער או מספריים], מדכר שהוא שבת ולא יגלח. אם כן, אף במראה שאינו קבוע בכותל, נמי נתיר מהאי טעמא, דאדחכי וחכי מדכר ולא יגלח.

ומשנינן: הכא במראה של מתכת עסקינן. שאם ירצה לגלח לא יצטרך למספריים, אלא בה עצמה יגלח. וכדרב נחמן בר אבוח.

דאמר רב נחמן בר אבוח: מפני מה אמרו, מראה של מתכת אסורה בהסתכלות בשבת? — מפני שאדם עשוי להשיר בה עצמה נימין המדולדלין.

והיינו טעמא דרבי מאיר. דאם היא קבועה בכותל, ואינו יכול לגלח בה אלא צריך להביא מספרים, עד שיביאם יזכר שהוא שבת. ולית ליה לרבי מאיר סברת לא פלוג, כרבי אחא.

ורבנן דאסרו אף בזאת, טעמייהו משום שלא תחלוק באיסור שבת. והיינו כתנא קמא דרבי אחא, וכרבה (3).

תנו רבנן: כתב המהלך תחת הצורה ותחת

ולא אמרינן "לא פלוג". אלא היכא דאיכא לטעם הגזירה גזרינן. ואי לא, לא גזרינן. ואף לשמא יקרא בשטרי הדיוטות לא חיישינן. משום דשטרא בגודא [בכותל] לא מיחלף.

ותנא קמא דאסר בכל גווני, סבר כרבה. ואף היכא דליכא לטעם האיסור, גזרינן. כדי שלא תחלוק באיסור שבת.

ומסקינן: שמע מינה, דהא דקאמר רבה "לא פלוג", פלוגתא דתנאי היא. וכן פליגי בהא רב ביבי ואביי דלעיל(2).

והני תנאי פליגי כפלוגתא דהני תנאי דבסמוך.

דתנאי: אין רואין במראה בשבת. לפי שהרואה במראה אינו עושה כן אלא כדי לתקן את שערות ראשו וזקנו. וחיישינן שמא יראה נימין המדודלות שאינן שוות לשאר השער, ויגלחם.

ורבי מאיר מתיר לראות במראה הקבוע בכותל.

והוינן בה: מאי שנא מראה הקבוע בכותל

ולהך מ"ד, לא פליגי רב אחא ורבנן כדרבה. אלא פליגי אי שטרא בגודא מיחלף או לא.

3. אבל בשאר מראות, אף לרבנן מותר. רי"ף ורמב"ם.

אבל בעל המאור כתב, דלרבנן גזרו בכל מראות, ואף בשאינן של מתכת. משום דחכמים השוו מדותיהם לגמרי.

ועוד חילק שם בין אנשים ונשים. ויעויין במלחמת ה' ובר"ן שדחו את דבריו. וכתבו דהא דהשוו חכמים מדותיהם ולא חילקו

אבל הרא"ש הוכיח מ"כתב המהלך תחת הצורה" דמייתי לקמן, דאף שטרי רשות אסורים בקריאה. דהא דמיא לכתב שתחת הצורה. וכן הוכיח רבינו יונה מסוגיא דלדעיל [שם].

2. רש"י. ותוספות פירשו, דתרווייהו לית להו דרבה. ולכך למאן דאמר "שמא ימחוק", לא חיישינן למידי, כיון דמידלי. ול"שמא יקרא" נמי לא חייש, משום דסבר, גודא בשטרא לא מיחלף. ומאן דאמר "שמא יקרא", חייש לכך אף בגודא. דסבר "שטרא בגודא מיחלף".

ומשנין : טעמא כדרב יהודה אמר שמואל. דאמר רב יהודה אמר שמואל: בני חבורה שיושבים בבית אחד וכל אחד מהם אוכל בפני עצמו, והם מקפידים זה על זה ואינם מוחלים זה לזה אפילו על דבר מועט — אם נטלו זה מזה ביום טוב, הרי הם עוברין משום מדה ומשום משקל ומשום מנין.

דקיימא לן: אסור ביום טוב לומר לחבירו מלא לי כלי מדה. וכן אסור ליקח איזה דבר במשקל. לפי שאין משגיחין במאזניים ביום טוב. וכן לא יאמר: תן לי מנין כך וכך אגוזים בשביל להשלים תמורת דינר שנתתי לך. וכגון שנתן לו דינר עבור מאה אגוזים, וכבר נטל תשעים. שלא יאמר לו, תן לי עשרים אגוזים, ואשאר חייב לך בעבור עשרה מהם. משום שנראה כעושה כן בשביל להשלים את תמורת הדינר שנתן לו.

ולכל אדם אסור לעשות כן, ולא דוקא בבני חבורה המקפידין זה על זה. אלא שנותן עצה למקפידים, שלא ישתתפו כלל זה עם זה ביום טוב. לפי שהם קרובים לבוא לידי איסורים אלו, וליטול אחד מחבירו במדה ובמשקל. וכן חיישנין שמא יאמר אחד לחבירו: אתה נטלת מנין כך וכך אגוזים, לפיכך אטול גם אני כמנין זה. וגם זה נכלל באיסור מנין ביום טוב⁽⁴⁾ [תוספות].

וכן הם עוברים בכך משום איסור לוויין ופורעין ביום טוב. שמתוך שהם מקפידים זה על זה, יאמר הנוטל לעצמו, אם אומר לו "השאלני", ישתמע מכך שאני צריך להחזיר לו את הדבר בעין. ולפיכך יאמר בלשון "הלואה". והרי אסור לומר כן, משום

הדיוקנאות — כגון ציורי חיות משונות או ציורי מעשיות שמופיעים בהם דיוקנות של בני אדם, המצוירים על הכותל, וכותבין תחתיהם: זו צורת חיה פלוגית או אדם פלוגי — אסור לקרותו לאותו כתב בשבת. שמא יקרא בשטרי הדיוטות, כגון שטרי מקח וממכר, שאסורים בקריאה משום "ממצוא חפצך ודבר דבר".

ודיוקנא עצמה, אף בחול אסור להסתכל בה. משום שנאמר, "אל תפנו אל האלילים".

[ונראה דאין אסור אלא בצורה העשויה לשם עבודת גילולים. אבל בעשויה לנוי בעלמא מותר. תוספות].

והוינן בה: מאי תלמודא? והיכי משמע דקרא על זה קאי?

אמר רבי חנין: הכי קאמר קרא: אל תפנו אל אשר אתם עושים מדעתכם. כלומר, מדעת לבבכם וחלל שלכם. ד"אלילים" הוא לשון "חללים".

[והערוך פירש, בכך שאתם מביטים אל התמונה, אתם מפנים את האל מתוך לבבכם].

שנינו במתניתין: מפני אדם עם בניו ובני ביתו על השלחן.

ודייקנין: משמע, עם בניו ובני ביתו, אין [מפיס]. אבל עם אדם אחר לא יטיל גורל לחלק בו את המנות.

והוינן בה: מאי טעמא דעם אחר לא יפיס?

4. תוספות, בבא מציעא עה א. ונתבאר שם, דאף דמותר לומר לחנוני "תן לי עשרים

בגזירה, היינו דוקא באותו המין. אבל לא גזרו בשאר מינין אטו של מתכת.

הלווה למלוה על זה, ואין בזה משום ריבית^[1].

ואף דאם עשאוה דמים מותר, בני חבורה לא ישתתפו כלל. דכיון דהם רגילים זה עם זה, יטלו זה מזה כל שעה ולא יזכרו לדקדק ולעשותה דמים. [תוספות, בבא מציעא עה].

והיינו טעמא דמתניתין, דמפסי על השלחן דוקא עם בני ביתו. משום דאינהו לא קפדי אהדדי. אבל אחרים, כיון דמקפידים זה על זה, אסורים לחלוק את המנות בגורל. משום דהוי כנוטלים במדה משקל ומנין. שהרי מקנה כל אחד חלק לחבירו, ותמורת זאת הוא פורע לו בחלק אחר.

ומקשינן: **אי הכי, אף בבניו ובני ביתו נמי ליחוש לאיסור מדה מנין ומשקל**⁽²⁾. ומאי שנא בין מקפידין זה על זה, לאין מקפידין? [שהרי איסור מדה ומשקל איכא אף בבני

דחיישינן שמא יכתוב, כדאיתא במתניתין. הלכך, לא יטלו זה מזה כלל⁽⁵⁾.

וכן חיישינן שיחזירו זה לזה ביום טוב. וכשם שאסור ללוות ביום טוב, כן אסור לפרוע בו את החוב⁽⁶⁾.

קמט-ב **ובדברי הלל, הרי הם עוברים אף משום איסור ריבית.** דהא אסר הלל ללוות ככר [אם לא עשאוה דמים], משום דחיישינן לשמא יקרו חטים. ואם יפרע לו ככר נמצא שפורעו יותר מכפי שווי ההלואה. ונמצא בא לידי איסור ריבית.

וכיון דמקפידים זה על זה, אם יתייקר הדבר שנטל, ויפרענו כפי שוויו בשעת הפירעון, יעבור על איסור ריבית.

[אבל כשאין מקפידין זה על זה, אף כשמשלמים יותר משווי ההלואה, מוחל

6. ואף בפירעון שלא בא מחמת הלואה כלל. שכן כתב הריב"ש [הובא במגן אברהם סימן שז סקט"ו] שאסור לפדות את הבן בשבת וביום טוב. דלא יהא אלא כפורע חובו, שאסור.

1. ואף הלל לא אסר אלא במקפידין. והא דפריך לעיל [קמח ב] "מתניתין דלא כהלל היא", היינו משום דמתניתין קמיתא איירי נמי במקפידין. דסתם שכנים שאינם חברים, מקפידים זה על זה. תוספות.

2. ורש"י הוסיף נמי דניחוש לריבית. [וצריך עיון מאי איסור ריבית שייך בגורל? ובאמת להלן גבי אחרים, פירש דאסור משום מדה מנין ומשקל, ולא הזכיר ריבית].

אגוזים", היינו משום דאין בזה משום קפידא. אלא מודיעו שכך וכך הוא צריך. אבל הכא מראה שמדקדק ומקפיד על המנין.

עוד כתבו שם, דאפשר דמותר אף בהכי. ואין אסור משום מנין אלא כשאומר לו: המתן עד שאשקול ואמדוד ואמנה את מנין האגוזים שאתה נוטל, כדי שאטול ממך אותו המנין בחזרה.

5. ואף דבריש פירקין תנן דמותר ליקח בלשון שאלה, והתם איירי אף בסתם בני אדם שמקפידין זה על זה [יעוין להלן קמט ב הערה 1], לא מיירי הכא אלא בבני חבורה שרגילים לשאול תדיר זה מזה. ואם נניחם להתרגל לכך יבואו לידי איסור. אבל שכנים שאינם רגילים כל כך זה בזה, אין לגזור בהם אף בלשון שאלה. תוספות.